C/2024/1565

5.3.2024

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om klimakrisen og dens konsekvenser for udsatte grupper

(initiativudtalelse)

(C/2024/1565)

Ordfører: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Plenarforsamlingens beslutning	23.2.2023
Retsgrundlag	Forretningsordenens artikel 52, stk. 2
	Initiativudtalelse
Kompetence	Sektionen for Beskæftigelse, Sociale Spørgsmål og Unionsborgerskab
Vedtaget i sektionen	21.11.2023
Vedtaget på plenarforsamlingen	13.12.2023
Plenarforsamling nr.	583
Resultat af afstemningen	
(for/imod/hverken for eller imod)	152/00/04

1. Konklusioner og anbefalinger

1.1. Klimakrisen har allerede bidraget til den øgede hyppighed af ekstreme vejrhændelser som storme, skovbrande og oversvømmelser, der rammer sårbare samfund i hele verden hårdt og skaber et presserende behov for tilpasningsforanstaltninger og opbygning af lokalsamfunds modstandsdygtighed. Denne katastrofale udvikling spreder sig til nye regioner, som ikke tidligere har oplevet disse voldsomme hændelser. Der er behov for en fælles og integreret strategi, og alle interessenter bør påtage sig et ansvar. De politiske og retlige instrumenter og den nuværende gennemførelse bør styrkes yderligere.

1.2. Selv om klimakrisen forventes at få store negative virkninger for alle lande og sociale klasser, kommer udsatte grupper til at betale en uforholdsmæssigt høj pris. Kvinder, børn, fattige, arbejdsløse, minoritetsgrupper, indvandrere og personer med handicap vil blive hårdt ramt af klimakrisens konsekvenser og betale en højere pris end gennemsnittet på grund af politiske svigt på nationalt, europæisk og globalt plan.

1.3. Udsatte grupper er dårligere rustede til at modstå de udfordringer, som klimakrisen vil medføre for deres levestandard i de kommende år, og har desuden færre ressourcer til rådighed til at afhjælpe virkningerne af og tilpasse sig klimaændringerne. Derfor er udøvelsen af deres grundlæggende rettigheder i stor risiko.

1.4. Der bør lægges vægt på de sociale aspekter af den retfærdige omstilling, og der bør arbejdes tæt sammen med arbejdsmarkedets parter og civilsamfundsorganisationer med særlig fokus på vigtige sektorer som turisme og landbrug.

1.5. Spørgsmål vedrørende retfærdighed, rimelighed og inklusion er særdeles vigtige, da indvarslingen af en grøn energiæra kan forstærke de eksisterende indkomstuligheder og sociale skævheder. Initiativer som EU's sociale klimafond og EU's klimatilpasningsfond ([1]) er velkomne og uundværlige, men skal suppleres med yderligere instrumenter, så alle udfordringer og krav i forbindelse med omstillingen imødegås effektivt. Fokus på børn og retfærdighed mellem generationerne er helt afgørende.

1.6. Der forestår en enorm — men uomgængelig — opgave med at sikre udsatte grupper muligheder for at erhverve færdigheder, der er værdifulde i den grønne økonomi for at forebygge energifattigdom.

([1]) Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om en klimatilpasningsfond finansieret af Samhørighedsfonden og NextGenerationEU (EUT C 486 af 21.12.2022, s. 23).

1.7. Det er af altafgørende betydning, at der er supplerende instrumenter til at imødegå udfordringerne og kravene i forbindelse med energiomstillingen. Samhørighedsfonden, Fonden for Retfærdig Omstilling og genopretnings- og resiliensfaciliteten kan også bidrage til at nå ovennævnte mål om at bekæmpe energifattigdom, men der er et presserende behov for en større indsats for at udvikle en omfattende politisk og social EU-strategi. De stadig flere tilfælde af klimarelaterede katastrofer understreger behovet for at styrke EU's kapacitet til at reagere proaktivt snarere end reaktivt på alle disse nødsituationer. Klimatilpasningsfonden kan blive et redskab af helt afgørende betydning i denne henseende.

1.8. Det er yderst vigtigt at undersøge skæringspunktet mellem klimaændringernes konsekvenser, udsatte grupper og sociale uligheder og forstå, hvordan klimaændringerne og omstillingen til grøn energi kan forværre eksisterende sociale og miljømæssige uretfærdigheder, ikke mindst i lyset af at marginaliserede befolkningsgrupper sandsynligvis kommer til at bære en uforholdsmæssig stor byrde som følge af klimakrisen. Et godt eksempel herpå er en undersøgelse af marginaliserede befolkningsgruppers uforholdsmæssigt store eksponering for luftforurening, der skyldes, at industrianlæg er placeret i de områder, hvor de bor, og den negative indvirkning på deres fysiske og mentale sundhed. Støtteforanstaltningerne for udsatte grupper og de berørte husholdninger bør baseres på et helhedsperspektiv, og i den forbindelse bør der gøres brug af socialpolitiske instrumenter ([2]).

2. **Generelle bemærkninger**

2.1. Når det gælder klimakrisen, rammer politiske svigt på nationalt, europæisk og globalt plan udsatte grupper særlig hårdt, og disse gruppers udfordringer med hensyn til at tilpasse sig og afhjælpe virkningerne af klimaændringer er kolossale. Udsatte grupper har fortsat begrænset adgang til de ressourcer, der er til rådighed til at afhjælpe og tilpasse sig klimaændringerne. Det er f.eks. værd at analysere, hvordan ekstreme vejrhændelser i uforholdsmæssig grad rammer marginaliserede samfund. Det gælder f.eks. oversvømmelser i lavindkomstområder, der tvinger folk væk og betyder, at de mister deres eksistensgrundlag.

2.2. Allerede fra starten af krisen på energimarkedet, der blev udløst af Ruslands invasion af Ukraine, opstod der en stor social udfordring i form af energifattigdom. Sociale udfordringer som følge af den krise på energimarkedet, der er blevet udløst af strategiske begivenheder, kræver hasteforanstaltninger for at sikre social lighed, da klimakrisen og omstillingen til grøn energi har fået leveomkostningerne til at stige. Dette vil sandsynligvis blive en trussel mod den sociale lighed i Europa, medmindre der træffes hasteforanstaltninger.

2.3. Navnlig i det globale syd vil kvinder få det langt sværere som følge af klimakrisen. I regioner med utilstrækkelige vand-, sanitets- og hygiejnefaciliteter, hvor kvinder stadig er ansvarlige for vandforsyningen til hjemmet, vil vandkrisen påføre dem en tung byrde. Desuden vil adgangen til beskæftigelse samt indkomststabiliteten, levestandarderne og jobsikkerheden for kvinder blive yderligere forringet af de økonomiske forstyrrelser, som klimakrisen formodes at forårsage.

2.4. Landbrugerne vil højst sandsynligt skulle tackle hidtil usete udfordringer, da ørkendannelse og andre trusler om vandstress hænger som en tung sky over Middelhavsområdet og andre større landbrugsregioner i Europa, f.eks. Central- og Østeuropa. Det vil formentlig ikke være muligt at opretholde landbruget i store dele af Sydeuropa, hvor faldende nedbørsmængder og ikkebæredygtig vandforvaltning fører til alvorlig vandmangel. Der er stadig ikke tilstrækkelig viden om de socioøkonomiske konsekvenser for høstudbyttet og eksistensgrundlaget af de ændrede nedbørsmønstre og varmestress.

2.5. De fattige i byerne forventes også at stå over for kolossale vanskeligheder med at tilpasse sig de ændrede betingelser som følge af klimakrisen. De bor i de mindst bæredygtige og mindst miljømæssigt sikre områder i de store byer, og de vil opleve et markant fald i deres levestandard, samtidig med at de ikke har færdighederne og ressourcerne til at tackle disse udfordringer. Desuden er der ca. 15 % større sandsynlighed for, at personer i disse socialt udsatte grupper bor i de områder, hvor man forventer de største stigninger i antallet af astmatilfælde blandt børn som følge af klimabetingede stigninger i partikelforureningen, og i de områder, hvor den største procentdel af arealet forventes at blive oversvømmet på grund af stigende havvandsstand ([3]).

([2]) https://www.eesc.europa.eu/da/our-work/publications-other-work/publications/cost-climate-change-households-and-families-eu.

([3]) Den amerikanske miljøstyrelse (EPA), Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts, Washington DC: den amerikanske miljøstyrelse (EPA), 2021.

2.6. Ø- og kystsamfund vil blive særlig hårdt ramt, da jorderosion og stigende havvandsstand vil udgøre en trussel mod deres eksistensgrundlag og rejse tvivl om bæredygtigheden af de traditionelle økonomiske aktiviteter. Det er bl.a. tilfældet for samfund på atoller og i områder nær koralrev i Atlanterhavet, Stillehavet og Det Indiske Ocean.

2.7. Oprindelige folk fra Arktis til Amazonas og fra Indonesien til Congo vil sandsynligvis opleve et enormt pres på deres eksistensgrundlag på grund af klimakrisens konsekvenser for økosystemet og for deres økonomiske aktiviteter. Der er behov for at undersøge oprindelige folks særlige sårbarhed og klimaændringernes konsekvenser for dem samt udforske traditionel viden og praksis, der bidrager til modstandsdygtighed over for klimaændringer.

2.8. For personer med handicap og ældre vil udfordringerne som følge af klimakrisen formentlig blive meget store, da hedebølger øger dødeligheden blandt sårbare grupper. Adgangen til offentlige områder vil desuden blive mindre som følge af ekstreme vejrhændelser og nødsituationer, der skyldes klimakrisen.

2.9. Klimakrisen forventes at ramme uforholdsmæssigt hårdt i nogle af de regioner i verden, hvor økonomierne stadig er stærkt afhængige af landbrug, f.eks. MENA-regionen og Afrika syd for Sahara ([4]). Der er en vis sandsynlighed for, at dette vil få de landbrugsbaserede økonomier i store regioner til at bryde sammen og føre til politisk ustabilitet og en kraftig stigning i migrationspresset mod det globale nord.

2.10. I mange lande, hvor mindretalsgrupper oplever politisk og social ulighed, vil klimakrisen sandsynligvis forværre de eksisterende splittelser og uligheder, da de grupper, der bestemmer, vil få fortrinsret til de stadigt færre fælles ressourcer. Forværringen af eksisterende vandkonflikter kan føre til yderligere destabilisering af regioner, der i forvejen lider under langvarige konflikter som f.eks. Israel-Palæstina, Syrien og Libyen.

2.11. Ældre mennesker vil formentlig blive hårdt ramt af klimakrisen på grund af deres begrænsede mobilitet og bundethed til deres hjem, efterhånden som hedebølger øger dødeligheden, og de steder, hvor de har boet i årtier, forvandles til hotspotområder for klimakrisen. Et eksempel herpå er ældre i Nederlandene, som bor i lavtliggende områder, der er særligt sårbare over for havets stigende vandstand og i øget risiko for oversvømmelser på grund af klimakrisen.

2.12. Børn er dem, der har det mindste ansvar for klimaændringerne, men det er de unge og de kommende generationer, der kommer til at mærke konsekvenserne. Spørgsmålene om retfærdighed mellem generationer bliver et vigtigt aspekt af alle politiske foranstaltninger for at imødegå virkningerne af klimakrisen.

2.13. Indvandrere og flygtninge er fortsat nogle af de grupper, der er mest sårbare over for klimakrisen, da de ikke er tilstrækkeligt beskyttet af velfærdsstaten i deres respektive værtslande og typisk bor i de områder og provinser, der er mest sårbare over for klimaændringer. Desuden er indvandrere og flygtninge dem, der har mindst adgang til de muligheder, der følger af omstillingen til grøn energi.

2.14. Udfordringerne for udsatte grupper i byområder som følge af klimaændringerne er også af allerstørste prioritet. Det er nødvendigt at analysere konsekvenserne af hedebølger, den urbane varmeeffekt og oversvømmelser for marginaliserede befolkningsgrupper i byerne og se nærmere på strategier til at øge modstandsdygtigheden i byerne og fremme retfærdige tilpasningsforanstaltninger. Det kan f.eks. være behov for at undersøge konsekvenserne af stigende havvandsstand for kystbyer og potentiel tvangsflytning af lavindkomstbefolkningsgrupper, der bor i oversvømmelsestruede områder.

2.15. Ud over udsatte grupper er sårbare økosystemer også under et enormt pres som følge af klimakrisen, hvilket det internationale samfund er nødt til at være opmærksom på. Mange steder er udsatte grupper og samfund afhængige af sårbare økosystemer. Konsekvenserne for dem er øgede risici som følge af både naturlige og klimaskabte farer. På den baggrund vil der nødvendigvis skulle foretages nogle væsentlige afvejninger og træffes afgørende politiske beslutninger i forbindelse med tilpasningsstrategierne ([5]).

([4]) UCESA, Climate change and its consequences: The voice of the African citizens, Glasgow, 10. november 2021.

([5]) Ekspertgruppen for de Mindst Udviklede Lande, Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans, Bonn: FN's klimasekretariat, 2018, s. 34, Den amerikanske miljøstyrelse (EPA), Climate Change Impacts on Air Quality.

2.16. Mange socialt udsatte grupper bor i industri- eller byområder med høj luftforurening. Romasamfund i EU bor oftere end andre i områder, hvor klimaændringerne sandsynligvis vil indvirke negativt på sundheden. Personer, som lider af kroniske sygdomme, er også mere sårbare over for luftforureningens indvirkning på deres fysiske og mentale sundhed. Eksempelvis er der blandt visse etniske samfund, lavindkomstgrupper, oprindelige folk og indvandrergrupper en højere forekomst af hjertesygdomme, astma og KOL ([6]).

3. **Klimaændringer, udsatte grupper og energiomstilling**

3.1. For udsatte grupper vil der sandsynligvis være betydelige vanskeligheder forbundet med omstillingen til retfærdig og ren energi. Den stigende arbejdsløshed i nogle sektorer som følge af denne omstilling truer grupper, hvor risikoen for arbejdsløshed i forvejen er stor, og som er beskæftiget i sektorer såsom landbrug, transport, byggeri og boliger. Personer, der har begrænsede muligheder for at finde anden beskæftigelse, f.eks. fordi de er relativt ældre eller ikke har tilstrækkelige faglige kvalifikationer til, at de kan skifte til en ny sektor, vil blive ramt af arbejdsløshed som følge af denne omstilling.

3.2. Der er gang i en større omlægning af forskningsprioriteter, hvor man går væk fra at forske i klimafænomener eller ekstreme vejrhændelser og i stedet undersøger, hvordan mennesker og systemer oplever konsekvenserne heraf, og de systemiske sociale og økonomiske uligheder, der gør dem mere udsatte og sårbare. En forståelse af konsekvenserne for forskellige befolkningsgrupper, samfund og systemer af omstillingen til en grøn økonomi er afgørende for at kunne udvikle målrettede indsats- og tilpasningsforanstaltninger, der omfatter en bred vifte af interessenter, og fordele omstillingsomkostningerne på en rimelig og retfærdig måde ([7]).

3.3. De højere leveomkostninger, der er forbundet med omstillingen til grøn energi, er en svær udfordring, der skal tackles hurtigst muligt, så energiomstillingen ikke sværtes til af populister og opportunister.

3.4. Husstande og familier i EU vil sandsynligvis få vanskeligere ved at dække energiudgifterne på et energimarked i hastig forandring, der desuden er presset af store strategiske chok. Husstande og familier i EU har mulighed for at blive selvforsynende med energi ved at producere deres egen energi ved hjælp af vedvarende energikilder og for at forbedre bygningers energieffektivitet, men disse muligheder udnyttes endnu ikke tilstrækkeligt.

3.5. Klimakrisens indvirkning på den mentale sundhed bør undersøges nøje, da klimakrisen direkte og indirekte påvirker borgernes mentale sundhed. Naturkatastrofer er det mest slående eksempel. I USA har der udviklet sig et nyt lægefagligt område — økopsykologi, hvor man undersøger dette fænomen.

3.6. Energiomstillingen vil kun blive en succes, hvis den er i offentlighedens interesse. Den skal handle om mennesker og være for mennesker Omfordelingsforanstaltninger er derfor nødvendige, men ikke tilstrækkelige til at tackle krisen. Forebyggende og strukturerede initiativer på tværs af alle myndighedsniveauer er et helt afgørende supplement til økonomiske omfordelingsinstrumenter, idet de ikke blot kan mindske, men også fjerne risikoen for energifattigdom ([8]).

3.7. Omstillingen til ny energi kan give chokvirkninger på arbejdsmarkedet og i lavindkomstsektorer som transport, byggeri og boliger. Risikoen for arbejdsløshed for marginaliserede grupper, der er beskæftiget i udsatte sektorer, er fortsat høj, og for indvandrere og flygtninge er mulighederne i forbindelse med omstillingen til grøn energi begrænsede. Det er meget vigtigt at sikre, at denne omstilling er retfærdig, og at sørge for, at der udvikles kompetencer til den grønne økonomi, f.eks. ved at se nærmere på bygningsarbejderes udfordringer med at tilpasse sig bæredygtige byggemetoder og på behovet for omskolingsprogrammer.

3.8. Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) understreger den store rolle, som uddannelse og kapacitetsopbygning spiller med hensyn til at sætte udsatte grupper i stand til at tilpasse sig klimaændringerne. Det er yderst vigtigt at finde frem til innovative tilgange til undervisning i og bevidstgørelse om klimaændringerne blandt marginaliserede befolkningsgrupper og at undersøge mulighederne for, at programmer til udvikling af færdigheder kan bruges til at øge udsatte gruppers tilpasningsevne. Navnlig bør der ses nærmere på lokalsamfundsstyrede undervisningsprogrammer om klimaændringer i dårligt stillede områder og på, hvordan de medvirker til at øge modstandsdygtigheden og tilpasningsevnen.

([6]) Den amerikanske miljøstyrelse (EPA), Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts, Washington DC: den amerikanske miljøstyrelse (EPA), 2021.

([7]) Ekspertgruppen for de Mindst Udviklede Lande, »Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans«, bilag B.

([8]) Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om bekæmpelse af energifattigdom og EU's modstandsdygtighed over for udfordringer set fra et økonomisk og socialt perspektiv (EUT C 486 af 21.12.2022, s. 88).

4. **Særlige bemærkninger**

4.1. Landene i Central- og Østeuropa, herunder Ukraine og Moldova, oplever stadig større sæsonudsving, hvilket truer deres økonomier, som overvejende er baseret på landbrug, og de små landbrugeres eksistensgrundlag ([9]). I lande som Polen og Ungarn er lavindkomstgrupper i byområder ofte udsat for højere niveauer af luftforurening, som forværres af klimaændringernes konsekvenser såsom hedebølger og ændrede nedbørsmønstre. Belarus og Ukraine har registreret en kraftig stigning i antallet af skovbrande på grund af de ændrede klimaforhold, hvilket i væsentlig grad påvirker landbosamfund og levesteder for vilde dyr og planter ([10]).

4.2. I de allernordligste europæiske regioner, navnlig Grønland, er de oprindelige folks traditionelle levevis med jagt og fiskeri truet på grund af hurtig smeltning af permafrosten, hvilket truer økosystemet, den lokale økonomi og udsatte grupper ([11]). Nord for polarcirklen oplever oprindelige samiske folk i det nordlige Skandinavien, at deres traditionelle eksistensgrundlag med rensdyravl og fiskeri trues af stigende temperaturer og økosystemer i forandring ([12]).

4.3. Dårligere luftkvalitet på grund af klimakrisen vil sandsynligvis påvirke udsatte gruppers fysiske og mentale sundhed i millionbyer i MENA-regionen. Storbyer som Kairo, Teheran og Istanbul vil formentlig få gigantiske udfordringer i den nærmeste fremtid.

4.4. Landene i Sydøsteuropa, især Bulgarien og Rumænien, skal håndtere hidtil usete tilfælde af oversvømmelser og jordskred, som har alvorlige konsekvenser for lavindkomstsamfund, der mangler ressourcer til katastrofehåndtering ([13]). Lande i hele Sydøsteuropa, herunder Albanien og Nordmakedonien, har vist sig at være særligt sårbare over for hedebølger, tørke og naturbrande på grund af klimaændringerne, og det er især landbefolkningen og ældre, der rammes ([14]).

4.5. Middelhavslande som Cypern, Grækenland, Italien, Malta, Portugal og Spanien har en højere risiko for lavere nedbørsmængder, hedebølger, der fører til ørkendannelse, og vandknaphed. Disse forhold påvirker i uforholdsmæssig grad landbo-, kyst- og øsamfund, navnlig dér hvor man er afhængig af landbrug ([15]).

4.6. Naturbrande af hidtil uset omfang er en enorm udfordring for udsatte gruppers sikkerhed og velfærd i hele Middelhavsområdet ([16]). De katastrofale skovbrande på den nordlige del af den græske ø Evia i sommeren 2022 og i Evrosområdet i Grækenland i sommeren 2023 decimerede de økonomiske land- og skovbrugsaktiviteter og var en meget smertefuld påmindelse om de øgede risici for udsatte grupper i EU's medlemsstater i Middelhavsområdet.

4.7. Risiciene for ø- og kystsamfund i Middelhavsområdet er betydelige på grund af oversvømmelser og erosion. Begge disse fænomener udgør enorme trusler mod natur- og kulturarven i Middelhavsområdet ([17]).

4.8. I millionbyer som Milano og Paris påvirker den urbane varmeeffekt samtlige indbyggeres levevilkår og sundhed, men rammer de økonomisk dårligt stillede borgere og personer med helbredsproblemer særlig hårdt. Dette forværres af manglen på grønne områder og dårlig boligkvalitet ([18]).

Bruxelles, den 13. december 2023.

Oliver RÖPKE

Formand
for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

([9]) Climate change and agriculture in Eastern Europe, 2022.
([10]) Forest Fires and Climate Change in Eastern Europe, 2023.
([11]) Indigenous Adaptation in the Arctic, 2023.
([12]) Forbes et al., 2022.
([13]) Rasul & Balica, 2023.
([14]) Det Europæiske Miljøagentur, 2023.
([15]) Climate change and desertification in Southern Europe, 2023.
([16]) Angela Symons, The Era of »Mega Forest Fires« Has Begun in Spain. Is Climate Change to Blame?«, Euronews, 27.3.2023.
([17]) Lena Reimann m.fl., »Mediterranean UNESCO World Heritage at Risk from Coastal Flooding and Erosion Due to Sea-Level Rise«, Nature Communications, Vol. 9, nr. 1 (2018).
([18]) Nidhi Singh, Saumya Singh and RK Mall, Urban Ecology and Human Health: Implications of Urban Heat Island, Air Pollution and Climate Change Nexus, Urban Ecology: Elsevier, 2020.